

Čerešňák, Bedřich

Historický vývoj obce

In: Frolec, Václav. *Horní Věstonice : společenské a kulturní proměny jihomoravské vesnice*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, pp. [35]-59

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121908>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

I. HISTORICKÝ VÝVOJ OBCE

Bedřich Čerešňák

Sledování proměn vesnice nemůže pominout, mezi ostatními faktory, které na ně působí, historický vývoj, který se zprostředkovaně promítá do současnosti každého kolektivu, každého místa. Působení minulosti má zajisté mnoho podob. V našem výkladu historického vývoje Horních Věstonic si chceme především všimnout těch skutečností z minulého vývoje, které v pozitivním či negativním smyslu působily na vytváření pospolitosti obce nově osidlované. Historikova role je tu o to složitější, že nemůže zcela pominout ani skutečnost a jevy, které ovlivňovaly podobu obce do roku 1945, třebaže pro tento vývoj se téměř nedostává pramenů.

Horní Věstonice vznikly jako vesnice kolonizací kolem roku 1300. Příhodné přírodní podmínky působily na to, že obec měla výraznou hospodářskou hodnotu. Od počátku patřila k Děvičkám. Spolu s nimi byly Horní Věstonice také v roce 1334 věnovány Hartneidovi z Lichtenštejna. Hospodářský význam osady spočíval především ve výnosných vinicích. Jejich hodnotu lze jednoznačně odvozovat od relativně vysoké renty, která musela být odváděna.

Prameny o prvních stoletích existence obce jsou velice sporé, dovidáme se z nich jen o některých skutečnostech, které by nás zajímaly. Vyplyvá z nich, že obec byla v 16. století luterská, prameny však naznačují, že zde byli i novokřtění. Souviselo to nepochybně s kolonizačním charakterem vesnice a její společenskou skladbou. Obec byla značně poškozena v roce 1619 při bitvě, která byla u Horních Věstonic svedena. Kromě takto způsobených škod se však třicetiletá válka, zjevně až do švédského vpádu v roce 1645, obce nedotkla, jak se dá usuzovat z dochovaných urbářů, kde k roku 1629 jsou uváděny jen tři poustky. Švédský vpád, sledující strategické cíle dobytí Vidně, měl však v roce 1645 důsledky značné. Usuzujeme tak z rozvalení centra panství Děviček, které od té doby nebyly obnoveny. V urbáři je k roku 1655 uváděno již 30 poustek. Obci se nevyhnuly ani pustošivé vpády, které decimovaly v 17. století zejména celou jižní Moravu. Horní Věstonice byly postiženy

v roce 1663 tureckým vpádem. Míra zpuštění obce tímto vpádem je zachycena v lánském rejstříku, kde se uvádí 26 pustých chalup.

O tom, že základem hospodářské výnosnosti obce bylo po celou dobu její existence víno a vinohrady, podává svědectví i terciánský katastr. Věstonické víno se vozilo i na tak významné moravské trhy, jako byly v Brně a v Olomouci. Naopak velice citelný byl v Horních Věstonicích nedostatek dřeva, které se muselo do obce již v této době dovážet z velkých dálek.

Na svých taženích našimi zeměmi přišli do obce dvakrát Francouzi, a to v letech 1805 a 1809. Více podrobností se o jejich pobytu nedochovalo. Přitažlivost obce i pro ně byla nepochybně dána vinařskou produkcí.

Podrobnější zprávu o sociální a majetkové skladbě vesnice máme až z roku 1841. Podle ní se zemědělstvím živilo v obci 166 rodin, zatímco řemesly jen 2 rodiny, zemědělstvím i řemeslem 11 rodin, jinými zaměstnáními též 11 rodin. Z té doby je v Horních Věstonicích doložena radnice, lokální fara, obecní pastouška a lisovna. V druhé polovině minulého století nebylo obyvatelstvo obce ušetřeno zdravotních pohrom: v roce 1855 zemřelo za epidemie cholery 80 osob. Obec byla též navštívena živly: velký požár v roce 1882 zničil 22 stavení.

Od roku 1850 až do roku 1960 patřila obec správně k mikulovskému okresu, v letech 1938–1945 k landrátu Mikulov. Politickou skladbou se Horní Věstonice nelišily od jiných německých obcí v této oblasti. V minulém století měla v obci silnou pozici německá liberální strana. Předák této strany, starosta Horních Věstonic Beigl, se stal dokonce v roce 1884 zemským poslancem. Po roce 1918 se většina obyvatelstva hlásila ke Christlich soziale Partei a k Bund der deutschen Landwirte. Z hlediska politického vývoje sdílely Věstonice po roce 1933 osud všech ostatních německých obcí: v roce 1935 zvítězila ve volbách Sudetendeutsche Partei. V souvislosti s realizací hanebného mnichovského diktátu byly Horní Věstonice 8. října 1938 obsazeny německým vojskem. Německé panství trvalo jen do 23. dubna 1945, kdy obec osvobodila vojska Rudé armády.

Osvobození Rudou armádou bylo vstupní branou nového života osvobozené obce. Během ústupových bojů německé armády, která zaujala obrannou linii v blízkosti Horních Věstonic, byla vesnice na několika místech poškozena. Po mohutném dělostřeleckém útoku, během něhož Rudá armáda prolomila obranu Němců u Pasohlávek, byly Horní Věstonice osvobozeny. Vítězná Rudá armáda vstoupila do obce kolem poledne v pondělí 23. dubna 1945. V obci byli pochováni 23 vojáci Rudé armády. Ne všichni však padli přímo při osvobozování Horních Věstonic. Řada z nich zemřela v polním lazaretu, který byl v domě, kde je dnes pošta, na následky zranění z osvobozovacích bojů v této oblasti. O tom, že v případě obyvatelstva německé národnosti nešlo jen o svedené oběti nacistické demagogie svědčí i skutečnost, že po osvobození obce se asi tři sta zdejších obyvatel ukrylo na pavlovských kopcích, kde patrně očekávali zvrát událostí.

Prvním komisařem byl po osvobození obce jmenován Revolučním národním výborem v Mikulově starousedlík Jan Puc. Byl považován za nejspolehlivějšího z dosavadních obyvatel. Funkci vykonával do června 1945, kdy do obce začali přicházet první čeští osídlenci. První osídlovací dekrety byly vystaveny 12. června 1945 Josefovi a Vojtěchovi Mlčuchovým, kteří přišli z Komně na Uherskobrodsku. Ti byli také jmenováni okresním osídlovacím referentem komisary pro Horní Věstonice.

Naplňování programu národní a demokratické revoluce, zejména části Košického vládního programu o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů, vedlo k tomu, že v katastru obce propadlo konfiskaci 608,66 ha půdy z celkové výměry 806 ha. Z 205 domů v obci propadlo konfiskaci 197 čísel. Tak vypadala situace v obci v době, kdy na základě rozhodnutí Postupimské konference a na základě výzvy vlády začaly do Horních Věstonic, stejně jako do jiných obcí této oblasti, docházet první osoby zájímaví se o osídlení pohraničí.

Doba těsně po osvobození, jak lze soudit z dochovaných dokumentů i vzpo- [6]
mínek pamětníků, byla i zde dosti chaotická. Svědčí o tom i časté střídání osob posta-
vených do čela obce. Předseda okresní správní komise jmenoval záhy komisařem
studujícího Oldřicha Šamana, který přizval Karla Sasínka a Jana Šimka a Michala
Pospíšila, kteří vytvořili místní správní komisi. Jan Žalman byl postaven do čela
obce pro svou účast v partyzánském hnutí. Hodně novoosídlenců přišlo z Dolních
Bojanovic; protože přišli mezi prvými, obsadili také nejlepší hospodářství. Byli to
dobří, zkušení hospodáři a ještě lepší vinaři. Protože rozuměli sklepnímu hospodářství
a nebyli tak odkázáni jen na prodej hroznů, záhy se domohli zámožného postavení.
Většina osídlenců však přišla z okresu Uherský Brod, zvláště z obce Komňa, kde
odevdali svou půdu, většinou kopanice, národnímu výboru a šli osidlovat pohraničí.
Nebylo výjimkou, že na výměru odevdali více půdy, než kolik jim bylo v Horních
Věstonicích přiděleno. Ti ve valně většině neměli žádné zkušenosti z viničního hos-
podářství. Třebaže i oni se stali záhy dobrými vinaři, přece jen tato skutečnost půso-
bila v první fázi jako těžko pominutelný diferenciativní moment v nově vytvářeném
společenství.

Obec byla osidlována jen zemědělci nebo těmi, kteří se zemědělci chtěli stát.
Přišli i ti, kteří chtěli vyřešit bytový problém. Svým způsobem přispěli k vyrovnání
nové komunity obce. Nejvíce osídlenců přišlo z Dolních Bojanovic a Komně, po

Jlč. Věstonice 5. 1. 1946.

Místní národní výbor v Jlč. Věstonicích
doporučuje jako národ. správce
Stěpána Matyška z Stěholic na č. 91. v
Jlč. Věstonicích.

Po zjištění a přezkoušení, jak po stránce
mávné tak hospodářské je úplně spolehlivý.

S ohledem na jeho vinařské znalosti se
víc doporučuje.

Jlč. Věstonice 5. 1. 1946.

Příloha k žádosti.

Heurich exitorin
v cert.

Sdružení českých partyzánů,
okresní skupina,
B o j k o v i c e .

Bojkovice dne 28.1946.

[8]

Titl.
Komise pro osídlení pohraničí
při ZNV.,

B r n o .

Bývalí příslušníci I.čs.partyzánské brigády
Jana Žitky III.prapor.
páni Antonín H r n ě d r , nar.11.8.1918 a
Bohumil H r n ě d r , nar.7.8.1911
ve Vápenicích, okres Uh.Brod,
zajímají se o přiděl pody v Horních Věstonicích, okres
M i k u l o v , usedlosti č.105 a 108, nebo 198.
Pan Antonín Hrnědr byl do dnešního v lékařském ošetřování,
následkem urazu z listopadu min.roku, který utrpěl při
předvádění ruských zajatců, takže se dříve o přiděl pody
uoházeti nemohl.
Pan Bohumil Hrnědr se vrátil prdve z vojenské služby,
kterou konal jako vojin v zdí., a mezi tím, byla města
v pohraničí obsazena.
Nyní při kontrole ndr.správců jsou výše uvedené usedlosti
uvolněny a jmenovaní se zajímají o jejich přidělení.
Prosíme, aby v rámci ustanovení p.presidenta
o osobách zaslouživších se v odboji, byla jmenováním dána
přednost před ostatními uohazeči.
Oba jmenovaní vlastní potvrzení o jejich
činnosti vydané I.čs.partyzáns.brigádou.
Oba nebyli dosud trestáni, a vlastní střední
hospodářství v horském kraji, takže potřebné zemědělské
zralosti mají.

Předseda
O.Slabínák

Jednatel.
J.Kaloc

OKRESNÉ SDRUŽENÍ ČESKÝCH
PARTYZÁNŮ,
okresní skupina,
BOJKOVICE.

21 rodinách, z Vápenice na okrese Uherský Brod 8 rodin, z Klobouk u Brna a Bystričky, okres Vsetín po 7 rodinách, ze Sokolnic 5 rodin, z Nikolčic 4 rodiny a z jiných míst po 2-1 rodině. Po 2 rodinách reemigrantů se usadilo v obci z Rakouska a Francie. Skladba novoosídlenců určovala nejen sociální strukturu vesnice, nýbrž řadou fenoménů ovlivňovala rychlost a intenzitu vytváření společenských vazeb a vztahů, které jediné mohly být spolehlivou garancí, že se Horní Věstonice stanou pro osídlence skutečným domovem. (Přehled o místech, odkud osídlenci přišli, přinášíme v příloze Úvodu.)

[41]

Prohlášení.

My (Já) Ludmila Jurolová a manželka
 v namě Křemlovice okres Blatná
 přijímáme od své vlasti — republiky Československé (část pozemků — od) usedlost(í) čp. 3,
 která se nám (umě) podle dekretu dnem 1. března 1946 přiděluje, abychom na ní
 hospodařili. Víme dobře, že jest to část naší rodné půdy a proto — uvědomujice si obsah i význam
 každého slova — slibujeme a zavazujeme se slavně za sebe, za své děti i potomky:

Naši lidové a demokratické republiky vždy věrní zůstaneme! Vždy, v každé době, v dobrém i zlém, bok po boku se svými českými a slovenskými sousedy budeme na této naší půdě, od nelidského ne-
 ořítele osvobozené, pevně státi a ji hájiti jako nedílnou část půdy naší české a slovenské vlasti!

Se svými sousedy chceme a budeme žiti vždy v dobrém jako bratři a jejich majetku budeme
 jako svého si vážiti a šetřiti. Naše ruce budou vždy nesobecky připraveny k vzájemné pomoci.

Svou usedlost neztenčenu zachováme. Vždy sami sobě na ní budeme hospodařiti pod dozorem
 Národního pozemkového fondu a nedopustíme, aby v našem dosahu zůstala byť jen píď půdy ne-
 využitá pro dobro naše i obecné. Neprodáme ji, nesměníme, nedarujeme, ani jiným způsobem ne-
 zcizíme a tak ji svým dětem zachováme, nepropachtujeme, ani do jiného užívání ji nedáme, ani dlu-
 hem ani jinak nezatižíme — leda, že by nám to dovolil Národní pozemkový fond při ministerstvu
 zemědělství, jehož pokynů vždy budeme dbáti.

Zaplatíme dochvilně a plně úhradu za příděl, jak nám bude určena, jakož i splátky na úvěr,
 které nám Národní pozemkový fond poskytne nebo zaručí.

Služebnosti, které nám v zájmu sousedském budou uloženy, budeme ochotně trpěti a ty, které
 budou pro nás zřízeny, budeme vykonávati šetrně a sousedského majetku zbytečně nebudeme poško-
 rovat. Také úpravě vodních práv se ochotně podrobíme.

Budeme šetřiti, opatrovati a chrániti všechny přírodní krásy, staré i umělecké památky, stromové
 leje a stavby předky nám zachované a podrobujeme se opatřením, které nám příslušné úřady uloží.

Současně s převzetím přiděleného nám hospodářství do soukromého vlastnictví, přejímáme v zá-
 jmu pokroku zemědělství, zajištění výživy národa a výstavby státu i závazek, podřídití svůj osobní
 zájem vždy, když to uzná ministerstvo zemědělství nebo Národní pozemkový fond za účelné a po-
 třebné, zájmu společnému a proto rádi svůj majetek podrobíme zcelování pozemků a svými silami
 oříspějíme, aby se takové dílo podařilo, jakož i budeme podporovati různá jiná opatření v zájmu
 zemědělství jako plánování, družstevnictví, výzkumnictví, kulturně-osvětovou činnost, práci na pomoc
 vesnické ženě, výchovu mládeže, mechanisaci zemědělství a podobně.

K potřebám našeho státu budeme se vždy obětavě, nesobecky chovati a proto také přenecháme
 pozemky, potřebné pro účely veřejné nebo státní, za cenu nabývací a za úhradu trvalých nákladů do
 pozemků vložených, jakož i za náhradu případného snížení výnosové hodnoty, vzniklého tímto ode-
 prodejem (vyvlastněním) zmenšené usedlosti.

Bereme na vědomí, že ministerstvo zemědělství za součinnosti příslušných rolnických komisí a
 přihlížejíc k dobrozdání zemského národního výboru určí, jakou výměru, které pozemky, které bu-
 dový nebo jejich části od této usedlosti (nebo v zájmu účelného hospodaření výměnou od usedlosti
 jiné) nám přiděluje do vlastnictví a s jakým příslušenstvím. Pozemky, které od usedlosti nám nebu-
 dou přiděleny do vlastnictví, podržíme, dokud nebude o nich jinak rozhodnuto, za podmínek, které
 dodatečně určí Národní pozemkový fond.

V plné důvěře v dobrou vůli a nestranné snahy Národního pozemkového fondu očekáváme, že
 nám provede přesné vymezení našich pozemků, propočte podle dekretů presidenta republiky číslo
 12 a 28/Sb. z r. 1945 úhradu za náš příděl, podle našich schopností rozvrhne splátky a zápisem do
 pozemkové knihy dá našemu poměru k přidělené půdě korunu plného a nepopíratelného vlastnictví.

Kdybychom úmyslně nebo z hrubé nedbalosti neplnili povinnosti, které jsme tuto právě rukou
 společnou a nerozdílnou na sebe vzali, souhlasíme, aby nás Národní pozemkový fond zákonnými
 prostředky k tomu donucoval.

K tomu ke všemu se slavnostně zavazujeme veřejně a přede všemi vlastnoručními podpisy.

V dne 1946.

Podpisy dvou členů
 MNV neb MRK jako svědků:

Ludmila Jurolová
Ljodka Franč

Pančičková Anastázie
 Vlastnoruční podpis (podpisy).

Dodatek k prohlášení.

1

Bereme na vědomí, že dekret o vlastnictví půdy, kterým se nám usedlost přiděluje, pozbývá platnosti, jestliže při dodatečném přezkoušení naší státní a národní spolehlivosti nebudou splněny zákonem předepsané podmínky.

O tom, zda nastaly skutečnosti, za kterých pozbývá dekret o vlastnictví půdy platnosti, rozhodne ministerstvo zemědělství podle předpisů příslušných dekretů presidenta republiky. Jakmile se tak stane, jsme povinni na vyzvání Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství okamžitě vrátiti přidělenou nám usedlost spolu se všemi nemovitostmi a se vším přírůstkem a příslušenstvím, zaplatiti náhradu za její dosavadní užívání podle předpisu Národního pozemkového fondu, nahraditi případný ubytok na živém a mrtvém inventáři a na zásobách, jakož i veškeré škody a výlohy způsobené Národnímu pozemkovému fondu naším hospodářstvím.

V HORNÍ VĚSTONICE dne 1945.

Podpisy dvou členů MNV
nebo MRK jako svědků :

.....
.....

.....
.....
Vlastnoruční podpis/y/

[10]

Z osídlenců většina předtím nevlastnila žádný pozemkový majetek (36), z těch, kteří měli pozemkový majetek, vlastnili od 0,05 ha až po 7,63 ha.

Hlavním hospodářským odvětvím bylo zemědělství, což odpovídalo charakteru obce do roku 1945. Dva lomy, které zde existovaly do roku 1945, zaměstnávaly pouze 6–8 dělníků. Od rychlosti a kvality osídlení odvisel rozvoj obce vůbec. Protože šlo o vinorodou oblast, bylo osídlení provedeno relativně rychle; došlo sice k migraci, která však neměla podstatného významu. Rychlost a podobu osídlovacího procesu ovlivňovala i situace v obci až do odsunu Němců.

Vzpomenuté již spoléhání německého obyvatelstva na možnost zvratu událostí vytvářelo dost napjatou bezpečnostní situaci. Stanice SNB, která byla zřízena v sousedních Dolních Věstonicích, zdaleka nestačila ke zvládnutí poměrů v obou obcích. Proto od 28. května 1945 udržoval v Horních Věstonicích pořádek dvanáctičlenný vojenský oddíl. Uklidnění situace se neobešlo bez tragické události v souvislosti s odchodem strážního oddílu 13. července 1945.

Významně proces osídlování obce i podobu politického života v ní ovlivnila skutečnost, že již 14. června 1945 byla založena místní organizace Komunistické strany Československa. Členové organizace se stali pilířem politického života a zá-

[43]

rukou správné realizace osídlovací politiky. Jak odpovídalo obecné autoritě komunistické strany i sociálnímu složení těch, kteří přicházeli budovat nový život v pohraničí, stala se místní organizace Komunistické strany Československa oporou všeho politického dění v obci. Za charakteristické lze považovat také to, že za komunisty se hlásili i ti, kteří teprve do strany chtěli vstoupit. Jádro organizace tvořili předváleční členové, dosti bylo těch, kteří vstupovali do komunistické strany v partyzánském oddílu. Díky jim se podařilo omezovat vliv některých zaostalých představ a přežitků, které do organizace přenesli zvláště někteří noví členové. Svým způsobem symbolické bylo to, že prvou masovou akcí v nově osídlené obci byla vzpomínka upálení Mistra Jana Husa. Při ní byla zapálena velká vatra na Děvině jako zřetelný důkaz opětného českého osídlení pohraničí. Byla to první velká česká manifestace v pohraničí.

Zpočátku se zdálo, že v Horních Věstonicích bude jen organizace Komunistické strany Československa. Záhy však vznikla i organizace Československé strany lidové, která dokonce vybudovala vlastní sekretariát a bez ohledu na početnost svých řad se začala domáhat paritního zastoupení, principu, který byl v této době užíván v oblastech s rozvinutou strukturou politických stran. Z uvedených skutečností je zřejmé, že taková parita v konkrétní situaci Horních Věstonic byla vůči komunistům nespravedlivá. Členstvo ČSL se rekrutovalo ve valné většině z osídlenců z Dolních Bojanovic. Ve vesnici též vznikla organizace sociální demokracie a národně socialistické strany. Jejimi členy byli jen učitelé.

Odsun Němců z obce byl proveden v několika etapách od jara do podzimu 1946. Probíhal organizovaně a klidně, třebaže ani v Horních Věstonicích, pokud se týkalo skladby německého obyvatelstva, nebyla situace jednoduchá. Vedle zavilých nacistů, kteří chtěli po osvobození ještě klást odpor, byli i takoví, kteří pochopili historickou spravedlnost tohoto řešení. To se promítalo samozřejmě i do vzájemného soužití českých osídlenců a německého obyvatelstva až do odsunu. Jak vzpomínají pamětníci, v některých usedlostech ukazovali dosavadní majitelé osídlencům, která pole k hospodářství patří, udržovali korektní vztahy, zatímco jinde nenávisť Němců nutila k ostráživosti a vyžadovala si rychlé řešení problému. Prvým krokem bylo, že práceschopní Němci byli již 12. října 1945 odesláni na práce do různých míst, až do počátku března 1946, kdy byl proveden hlavní odsun Němců. Při odsunu vyhrožovali zarytí nacisté, že se ještě vrátí. Není bez zajímavosti uvést, že byly i velké rozdíly, pokud se týkalo hospodářství jednotlivých Němců. Vedle výstavných stavení zde po nich zůstala i stavení málo udržovaná, některá přímo zpustlá. Obecně si stěžovali osídlenci na to, že i honosná stavení byla zahmžena.

14. července 1945 se konala v obci volba prvního národního výboru. Předsedou byl zvolen Rudolf Lipovský z Komně, místopředsedou Václav Hyhlík z Dolních Bojanovic. Nedokončené stabilizaci poměrů v obci odpovídalo, že již 18. srpna došlo k další volbě národního výboru. Jeho předsedou byl zvolen Václav Hyhlík, místopředsedou Vojtěch Mlčuch z Komně. O činnosti prvních dvou národních výborů se nedochovaly žádné písemné prameny. O složitosti situace v obci svědčí i skutečnost, že 18. listopadu 1945 byl předseda národního výboru Václav Hyhlík donucen k rezignaci. Novým předsedou byl zvolen Vojtěch Mlčuch, místopředsedou Antonín Jurčík. Od listopadu 1945 lze sledovat činnost místní správy, protože byly vedeny již záznamy o činnosti národního výboru.

Dalším příznakem normalizace života v obci bylo, že 3. září 1945 bylo v Horních Věstonicích slavnostně zahájeno školní vyučování, tentokrát již pro české děti. Probíhalo ve dvou třídách, v nichž bylo zapsáno 52 dětí. Prvním řídícím učitelem byl Jan Doubek, rodák z Citonic, který přišel z Jihlavska. Učitelkou byla Marie Sluková z Hustopečí. Škola měla v dalším vývoji české obce významné místo, jak lze sledovat na bohaté společenské aktivitě po celé sledované období. Na závalu bylo, že docházelo k dosti častému střídání v pedagogickém sboru na škole.

Konstituování nového života obce si vyžádalo, kromě zajišťování bezpečnosti

majetku a osob, také zajištění bezpečnosti proti požárům, a to hned po příchodu prvních osídlenců. A tak již v létě 1945 byl založen z podnětu předsedy místního národního výboru sbor dobrovolných hasičů. Stal se i významnou složkou společenských organizací v obci. Měl na počátku 39 členů, z nichž 17 prošlo patřičným výcvikem. V čele byli Jakub Ševčík, Josef Vaněk a Antonín Husták.

Nový život české obce charakterizovalo i to, že již v roce 1945 se tu narodily tři děti. K vytváření sounáležitosti nově vytvářeného obyvatelstva obce přispívala i kulturní aktivita. Upozornili jsme již na sám začátek společenského života charakterizovaný vzpomínkou na upálení Mistra Jana Husa. Významnou složkou tohoto kulturního života byl ochotnický soubor, který začal pracovat relativně velmi záhy, takže v únoru 1946 sehrál první divadelní hru. Divadlo se hrálo v sále místního hostince. Ochotnický soubor vyvíjel čilou činnost, v krátkém čase sehrál další hry. O jak důležitou součást společenského života šlo, svědčí i názvy hraných her: Dárek k svátku, Pro rodné lány, Černý kříž v poli.

Slavnost prvního výročí osvobození byla slavena v Horních Věstonicích 8. května 1946. Symbolicky ji předcházela v březnu 1946 provedená exhumace tělesných pozůstatků sovětských vojáků a jejich převezení na pohřebiště Rudé armády v Hustopečích. V předvečer Dne vítězství promluvil na shromáždění občanů u lípy před farou předseda místního národního výboru Vojtěch Mlčůch. Poté prošel průvod občanů obcí kolem školy k pomníku padlých v první světové válce na kopec nad obcí, kde byla zapálána vatra a kde vystoupily se svým programem školní děti.

Důležitým rozmezím v první fázi vývoje obce byly, stejně jako jinde v republice, první volby, které ukázaly skutečný poměr sil a které znamenaly důležitou etapu v rozvoji národní a demokratické revoluce. V obci, která byla nově osídlována, kde se teprve vytvářela struktura politického života, kde se teprve rodil nový život, měly tyto volby význam o to větší. Volby konané 26. května 1946 přinesly tyto výsledky: Byly odevzdány celkem 283 platné hlasy, z toho bylo 167 hlasů pro Komunistickou stranu Československa, 69 hlasů pro Československou stranu lidovou, 27 hlasů pro stranu Sociálně demokratickou a 20 hlasů pro stranu Národně socialistickou. Na základě tohoto výsledku byla upravena i skladba místního národního výboru. Komunistická strana Československa získala 9 mandátů, ostatní tři strany 6 mandátů.

Příprava na volby byla v obci ovlivněna i záležitostmi specifickými. Zatímco agrární politika KSČ byla jednoznačná a usilovala, aby kromě navrácení půdy do českých rukou byly provedeny nezbytné sociální úpravy jako východisko dalekosáhlých přeměn zemědělství, snažily se ostatní strany politicky získávat na zpochybňování oněch základních kritérií, s nimiž vystupoval tehdejší ministr zemědělství Julius Duriš. Zvláštní taktiku volila ČSL, která šířila zprávy o tom, že osídlenci budou muset zaplatit plnou hodnotu získaného majetku, s cílem, aby málo zámožní odešli a oni, aby mohli tak získat nejen domy, ale také zejména vinohrady pro své děti. Veřejně s tímto názorem vystoupil na předvolební schůzi v Dolních Věstonicích poslanec za ČSL Štambacher. Jasno vnesl do této základní otázky projev tehdejšího ministra vnitra komunisty Václava Noska na velké manifestaci hraničářů v Mikulově konané u příležitosti 1. máje. Charakteristické bylo již to, že na prvomájové manifestaci komunistů bylo několikanásobně více účastníků než na manifestacích jiných politických stran. Důležité bylo, že k problémům, které tehdy velmi živě hýbaly celým pohraničím, promluvila osobnost v této věci nejautoritativnější: ministr vnitra.

To, že v Horních Věstonicích získali komunisté 60 % hlasů, napomohlo k tomu, aby v rámci obce mohla být prováděna skutečně zásadní politika, odpovídající vládnímu programu. Šlo především o zajištění zemědělské výroby v podmínkách, které si vyžadovaly někdy zvláštního řešení. Bylo třeba provést přerozdělení půdy těch, kteří nedbale hospodařili a rozdělení půdy těch, kteří nevydrželi v náročných podmínkách a obec opustili. Přitom rok 1946 byl rokem hospodářsky úspěšným

především proto, že byla velmi dobrá úroda hroznů, což výrazně vedlo k ekonomické stabilizaci nově vytvářených hospodářství. Pamětníci vzpomínají, že to byl „vinařský rok“, kdy se ve vinohradech urodilo 200 q po hektaru i více. I tyto dobré podmínky ukázaly však také svoji stinnou stránku. Šlo o to, že rekordní úroda hroznů pomohla především těm, kteří byli znalí vinařského hospodaření a kteří proto bez obtíží zvládali vinohradnické práce; problémy v tomto ohledu měli v prvním roce svého hospodaření osídlenci z nevinařských oblastí. S trpkostí vzpomínají pamětníci na to, jak u některých zkušených nenašli ochotu pomoci při zvládání pro ně neznámých pracovních úkonů. Zároveň však vzpomínají na to, jak překlenuli i tuto nepřející pýchu a jak se z většiny z nich stali dobří, z některých dokonce znamenití vinaři, někdy lepší než ti, kteří se narodili ve vinorodém kraji a odmítali jim v prvním období pomoc.

28. října 1948 byl i v Horních Věstonicích slavnostně vyhlášen Dvouletý plán. Na shromáždění promluvil místopředseda národního výboru Jurčík, který také přijal slavnostní slib občanů, že budou vzorně plnit úkoly, které jim plán ukládá.

Struktura společenských organizací v obci byla dotvořena založením místní organizace Československého svazu mládeže, jejímž prvním předsedou se stal Vlastimil Kalivoda a založením odbočky Svazu přátel SSSR, jejímž prvním předsedou byl zvolen Oldřich Huňka.

Těžkou zkouškou prošla obec v roce 1947, kdy od začátku roku byla stihána řadou živelních pohrom. Po přívalech sněhu na počátku roku vystoupila na jaře z břehů řeka Dyje a zaplavila mnoho pozemků části katastru obce. Obec položená na úpatí vápencového masivu byla pak již v jarních a zejména letních měsících sužována velkým suchem. V obci vyschl obecní vodovod a bylo nutno dovážet užitkovou vodu z Dyje. Úroda byla obecně velmi špatná. Navíc blesk zapálil stodolu. Byla způsobena škoda na úrodě, hospodářském zařízení i sadu. V létě 1947 se v obci přistoupilo ke scelování pozemků. Dosavadní držba vycházela z rozčlenění podle jednotlivých hospodářství. Nové polní trati dostaly české názvy. Začátek akce byl slavnostní. 26. října 1947 byla proorána první brázda pod záštitou národního výboru. To, co se tak obtížně prosazovalo ve vnitrozemských obcích, bylo provedeno jako součást zlepšování životních podmínek novoosídlenců. Byl dokonce podán návrh, aby na počest tohoto důležitého momentu ve vývoji obce bylo slaveno třetí neděle v říjnu posvícení. Síla tradice vrátila však posvícení k původnímu datu.

Nepříznivé důsledky sucha se neprojevíly našťastí ve vinařství, takže ekonomický dopad roku 1947 nebyl v obci tak tíživý jako v obcích s ryze polním hospodařením. V okresním měřítku konané slavnostní vinobraní se stalo významnou politickou manifestací. Zatímco na pouti, kterou na kopci nad Mikulovem organizovala ČSL, sešlo se kolem 1000 lidí, na prvním Palavském vinobraní pořádaném OV KSČ se shromáždilo na 10 000 lidí. 28. září 1947 se sešli všichni ti, kteří chtěli demonstrovat podporu agrární politice KSČ, o níž na tomto vinobraní promluvil tehdejší ministr zemědělství Julius Ďuriš. Součástí této manifestace bylo i slavnostní předání dekretů o držbě půdy do vlastnictví novým usadlíkům. Obtíže v zásobování obilím vedly k tomu, že i v Horních Věstonicích byla ustavena mimořádná vyživovací komise, která kontrolovala plnění dodávek. Odpovídalo složení politického zastoupení v obci, že v této komisi byli především komunisté, kteří dbali na plnění dodávek. Přes hospodářské obtíže se situace v obci dále stabilizovala, jak jsme ukázali již na řadě příkladů. Dokladem, že se Horní Věstonice stávaly skutečným domovem novoosídlenců, bylo i to, že v roce 1947 se narodilo již 7 dětí a že bylo uzavřeno dokonce 8 sňatků. Splývání s novým prostředím se projevilo i v tom, že na počátku roku 1948 byla založena lidová myslivecká společnost, nejen jako výraz demokratické práva myslivosti, ale také jako významná složka společenského života.

Události v únoru 1948 se projevíly v obci založením akčního výboru Národní fronty, jehož předsedou se stal Antonín Hrnčár, zvolený v lednu za předsedu místní

organizace KSČ. Do čela akčního výboru však byl delegován za Svaz československých [11] partyzánů. V obci byly vytvořeny ozbrojené hlídky z majitelů loveckých zbraní. Pro složení akčního výboru bylo charakteristické, že se na zasedání nedostavili zástupci Československé strany lidové a Národně socialistické strany. Při jednání o očištění obce byly zjištěny závažné machinace ve vinařském družstvu. Došlo k různosti názorů, když předseda akčního výboru chtěl řešit problémy značným vysídlováním z obce. Nakonec byli vysídleni jen hlavní viníci nekalých machinací ve vinařském družstvu. Ozbrojená ostraha obce byla rozdělena na dvě družstva, jedno, které zajišťovalo klid v obci, druhé, které vytvořilo clonu na hranici. Sjezdu rolnických komisí 29. února 1948 v Praze se zúčastnil František Liška.

Po únoru 1948 byl reorganizován národní výbor. Novým předsedou se stal František Škrobák. Z MNV byli pro své dosavadní nedělné postoje odvoláni zástupci ČSL a Národně socialistické strany. 22. dubna 1948 byl zvolen novým předsedou akčního výboru Ludvík Guryča. Počátkem května 1948 byl v obci instalován obecní rozhlas, který byl vybudován ze sbírek a dobrovolných darů občanů. V roce 1948 se rozběhla dobrovolná práce občanů na zvelebení obce. Především došlo k úpravě terénu v souvislosti s nově vytvořenými cestami v katastru obce a také k výsadbě větrolamů. Občané se zapojili do hubení chroustů, kterých bylo v roce 1948 velké množství.

Ve volbách do národního shromáždění konaných 30. května 1948 byla valná většina hlasů odevzdána pro kandidátku Národní fronty. Bylo odevzdáno jen 22 bílých lístků. V roce 1948 byly v obci poprvé slavnostně slaveny společné dožínky. Krojovaný průvod na ověncených vozech a strojích projel obcí na hřiště, kde byl dožínkový program připravený místní organizací ČSM a místní školní mládeží. Za hospodáře a hospodyni byli zvoleni Ludvík Guryča s manželkou. V roce 1948 vyvíjel další činnost i ochotnický spolek. Sahrál dvě představení: Moravičko milá a Svo-bodova Posledního muže. Jak uvádí obecní kronika, v obci se v roce 1948 narodilo již 23 dětí a bylo uzavřeno 8 sňatků.

Rok 1949 byl ve znamení důležitých změn v životě obce. Hned na počátku došlo k reorganizaci akčního výboru, do jehož čela byl postaven Jan Škrobák. Místní stranická organizace byla rozdělena na dvě organizace, z nichž jednu vedl Bohumil Maděra, druhou František Škrobák. Mezi hlavními akcemi, které byly zařazeny do pětiletého plánu, bylo vybudování obecního vodovodu, kanalizace a úpravy hlavní komunikace v obci. Bylo třeba brigádnickou pomocí občanů hubit přemnožené škůdce na cukrovce. V obci byl akademii oslaven 1. máj a 9. květen. V květnu byla pře-sťahována mateřská škola do nových prostor.

Největší změny byly však provedeny v oblasti zemědělského družstevnictví. V obci byla již řada družstev předtím. Bylo to dáno jednak složitostí poměrů v nově vytvářeném obecním společenství, jednak potřebou zvládat rozsáhlé úkoly omezeným počtem pracovních sil. Největší význam mělo strojní družstvo, vybudované v souladu se záměry státní politiky jako výchozí bod nejen modernizace zemědělství, ale jako předstupeň obecního družstevnictví. Družstvo bylo založeno 10 rolníky, kteří skládali podíl 2000 Kčs na ha půdy. Do čela byl postaven jako odborník strojař Oldřich Huňka, který také absolvoval kurs opravářů v Miroslavi. Ostatní družstva v obci měla význam jen zájmový, strojní družstva byla zakládána jako výchozí bod moderní koncepce zemědělství. V době, kdy po Únoru byly vedeny diskuse o podobě družstevnictví a kdy až do IX. sjezdu KSČ byla řada nejasností, uvažovalo se i v Horních Věstonicích o tom, že by se rozvíjelo právě strojní družstvo, čímž by byly ukázány přednosti mechanizace. Okresní výbor KSČ vystupoval však jasně s požadavkem založení JZD. Složitosti místních poměrů odpovídalo, že došlo k jakémusi soukromému zakládání družstva, když bez jakéhokoliv pověření, za zády společenských organizací, z iniciativy jednotlivce, bylo dáváno dohromady družstvo, v němž bez vědomí stranické organizace byly rozdělovány funkce. Významné bylo, že důležitou roli v procesu vytváření JZD sehrála milice, která spolu se stranickou organizací v obci usilovala o vytvoření co nejširší základny družstva. Bylo rozhodnuto svolat na 6. května 1949 schůzi, na níž bude strojní družstvo přejmenováno na jednotné zemědělské družstvo. Jako první vstoupili do JZD členové milice. Na první schůzi družstva byl místní sál přeplněn. Vzhledem k tomu, že byla schůze svolána jako schůze strojního družstva, byli za předsednickým stolem i zásadní odpůrci myšlenky jednotného družstevnictví. Návrh na vytvoření jednotného zemědělského družstva byl 6. května přijat a hned na schůzi do něj vstoupilo 28 rodin. Vznikl nejen přípravný výbor, ale hned družstvo I. typu. Jako v jiných obcích, mezi zakladateli byli střední zemědělci, kteří vlastnili výměru 7–8 ha. Většina členů družstva byli rolníci komunisté. Volba představenstva proběhla velice klidně. Až po ní vystoupil jeden ze skalních odpůrců, který osočil členy družstva z toho, že neumějí hospodařit. Dostalo se mu klidné, leč důrazné odpovědi. Během roku 1949 rozšířila se členská základna JZD na 78 rodin a přešlo se na III. typ hospodaření. Mechanizační základna družstva byla posílena výkupem strojů v Litobratčicích. V čele družstva stál Oldřich Huňka, místopředsedou byl Štěpán Matýšek, jednatelcem Josef Zelinka, pokladníkem Karel Studénka a hospodářem František Škrobák. Společné hospodaření začali družstevníci s jedním traktorem, samovazem, mlátičkou a pluhem. Nové ovzduší v obci,

třebaže i zde byla řada překážek, se ukázalo kupříkladu při akci Snop obilí na kulturu vesnice, kde v okresní soutěži získaly Horní Věstonice druhé místo. [12]

Počátky družstva v obci byly ztěžovány, kromě některých objektivních faktorů, jakou byla nezkušenost v hospodaření na velkých celcích, též řadou nepřátelských činů. Svědčí o tom dva požáry na přelomu roku 1949 a 1950, kdy lehly popelem hodnoty ve výši asi 100 000 Kčs. Protože šlo o požár majetku angažovaných zastánců družstevní myšlenky, bylo vysloveno podezření na zhárství. Oba požáry měly soudní dohru. Až na dva výstupy z družstva byla členská základna JZD pevná. Politický pohyb v obci charakterizovala i provedená změna ve složení místního akčního výboru Národní fronty, která byla provedena 7. srpna 1949.

Od června 1950 byla vedena obecní kronika, záznamy do roku 1950 byly provedeny zpětně.

Žně v roce 1950 byly prvními žněmi, které byly provedeny s ohledem na typ družstva ještě sousedskou svépomocí. Proběhly poměrně hladce. Dožínky se slavily jen v místním hostinci, protože bylo nepříznivé počasí. Po žních, dne 8. září 1950, bylo na schůzi představenstva JZD změněno na družstvo III. typu. Z 57 přítomných členů hlasovala většina pro ustavení tohoto typu družstva. Zároveň byla podána žádost o provedení hospodářskotechnické úpravy půdy. Protože někteří družstevníci se domnívali, že byla porušena družstevní demokracie, vypravila se šestičlenná sku-

pina družstevníků protestovat proti usnesení schůze z 8. září na ministerstvo zemědělství do Prahy. Že šlo o problém se širším a jiným pozadím, o tom svědčí skutečnost, že v delegaci byli i soukromě hospodařící rolníci, kteří tak protestovali proti hospodářskotechnické úpravě půdy. Po návratu z Prahy se však většina členů delegace stala členy JZD III. typu. Celkově došlo k poklesu počtu družstevních rolníků na 28 rodin. Po důkladné vysvětlovací kampani stoupl jejich počet na 56 rodin. Požadovaná hospodářskotechnická úprava byla v katastru obce provedena již koncem léta 1950. V té době byl též vypracován pracovníky vodohospodářské služby KNV v Brně plán skupinového vodovodu, který měl zásobovat pitnou vodou Horní Věstonice, Mušov a Dolní Věstonice. Potřeba skupinového vodovodu nejen po suchu v roce 1947, ale i po sérii požárů, jevila se jako zvláště naléhavá. Od začátku školního roku 1950–1951 byla rozšířena místní škola o jednu třídu a sbor byl doplněn o mladého začínajícího učitele Františka Křena.

Kulturní život v obci se dále rozvíjel zejména zásluhou místního ochotnického spolku, který nastudoval během roku tři hry, mezi nimi i Gogolovu Ženitbu. Do kulturního života vesnice výrazně zasáhlo i hostování v té době právě vzniklého Vesnického divadla, které uvedlo Krčmu na břehu a DS 47 nevyjíždí. O tom, že činnost ochotníků byla úspěšná, svědčí i částka, která byla investována do technického zařízení a která byla získána na vstupném. Thaliin stánek se těšil v Horních Věstonicích přízni obyvatelstva.

V roce 1950 místo dosavadního sboru dobrovolných hasičů byl vytvořen požární sbor podléhající místnímu národnímu výboru.

Na počátku roku 1951 došlo k významnému kroku v hospodaření JZD, když 17. března 1951 byl proveden svod dobytka, který byl ustájen v adaptovaných družstevních stájích. Celkem bylo takto ustájeno 86 kusů dobytka.

Velkou masově politickou akcí, na níž se podílely všechny společenské organizace, byl Pochod míru, uspořádaný 15. dubna. V čele manifestačního průvodu byly neseny státní vlajky, před průvodem jeli motoristé, průvod pak provázeli cyklisté. Průvodu se hromadně zúčastnili školní děti a požárníci v uniformách. Průvod prošel do Dolních Věstonic a zpět. Významnou akcí bylo lidové hlasování o míru, jehož se zúčastnili všichni dospělí občané obce.

Svépomocí občanů byla upravena některá místa v obci a přistoupilo se k opravě obecního vodovodu. Byla renovována některá zařízení školy.

Slavnostně bylo v roce 1951 vzpomenuo výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Na shromáždění občanů promluvil zástupce ONV a byl proveden kulturní program. Na všech veřejných vystoupeních se začal podílet nově vzniklý místní pěvecký kroužek. Také v roce 1951 hostovalo v obci Vesnické divadlo, které uvedlo dvě hry: Tichá vesnice a Lidový král.

Složitost vývoje JZD ukazují hospodářské výsledky, jimiž byl uzavřen rok 1951. Družstvo splnilo dodávkové úkoly na 102 %. Hodnota pracovní jednotky však dosáhla jen 37 % plánované výše. Proto, aby výsledky JZD byly výrazně lepší, přistoupilo se k řadě sociálních opatření, k nimž patřilo kupříkladu zřízení jídelny družstva z místního hostince. Pokroky, jichž družstvo dosahovalo, byly o to cennější, protože k nim docházelo za situace značně napjaté. Po půlnoci dne 19. března 1952 došlo k výbuchu v komíně hostince. Byla jí demolována místnost vedle kanceláře JZD, sloužící jako klubovna ČSM. Okolnosti výbuchu se nepodařilo zcela objasnit. Hospodářství družstva se dále rozvíjelo. Byla zahájena výstavba vepřína, kterou prováděla stavební skupina družstva.

V roce 1952 byly družstevní žně slavnostně zahájeny na shromáždění, které pozdravil předseda MNV a na němž předseda družstva Oldřich Huňka seznámil s plánem žňových prací. Po kulturním programu byla taneční zábava. Žně byly ve znamení soutěže mezi JZD a soukromě hospodařícími rolníky. Místní rozhlas denně seznamoval se stavem soutěže. 31. srpna se slavily společné dožínky s předáním

věnce předsedovi MNV a kulturním programem, během něhož byla provedena Česká beseda. Osłavy VŘSR byly spojeny s vítáním štafety.

V průběhu roku byla za podstatného příspěvní státu provedena oprava místního kostela. Při těžení písku za usedlostí Antonína Hustáka byly objeveny úlomky kostí a střepy nádob. Postupně pak byly profesorem Josefem Poulíkem z Archeologického ústavu CSAV v Brně odkryty čtyři hroby.

Dodávky splnilo JZD v roce 1952 na 100 0/0, výrazně se zvýšila hodnota pracovní jednotky na 76 0/0 plánované výše. Silnými mrazy však byly až z 80 0/0 poškozeny vinohrady.

Během roku došlo ke změně ve správě obce. Dosavadní tajemník MNV Josef Uhlíř byl vystřídán od počátku roku 1953 Ladislavem Mlčúchem.

Z nejvýznamnějších politických akcí v roce 1953 byly tryzny za Josefa Visarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda. Obě se konaly slavnostním způsobem za účasti všech složek obyvatelstva. Byla zaslána rezoluce velvyslanectví SSSR v Praze a podepisovalo se do kondolenčních listin. První máj se v tomto roce slavil v Dolních Věstonicích, účastníci odešli na tuto manifestaci ve slavnostním průvodu. Hladinu života obce rozčeřila měnová reforma 1. června 1953, která však neovlivnila hlouběji život obce.

Do hospodaření JZD pronikl nový prvek; o žních 1953 sklízelo družstvo 54 ha obilí sklízecími mlátičkami. Rozvoj družstevního hospodářství byl narušen květnovými mrazy, které, přes obětavé služby obyvatel ve vinicích, poškodily asi 25 0/0 vinohradů. V obci, kde viniční hospodářství představovalo tak důležitý prvek, to byla ztráta citelná.

Hospodářství družstva bylo aktivní. Dodávky splnilo na 140 0/0 u obilnin, na 135 0/0 u masa, pro poškození vinohradů však hrozny jen na 65 0/0. Pracovní jednotka dosáhla hodnoty 11,- Kčs, plánována byla na 12,- Kčs. V roce 1953 vystoupilo z družstva 12 rodin, půdní fond družstva byl tak zmenšen o 104 ha. 26. prosince vypukl požár, jímž byla zničena stodola a poškozen v ní uložený družstevní traktor.

V tomto roce pokračovaly práce na rekonstrukci místního vodovodu zřízením vodojemu a prodloužením potrubí a jeho napojením na potrubí položené v roce 1951. V dalších nutných úpravách vodovodu se však nepokračovalo. Místní ochotníci sehráli dvě hry: v březnu Tylovu Tvrdohlavou ženu, v prosinci Maryšou bratří Mrštíků.

Výrazným mezníkem byly volby do národních výborů, které se konaly 16. května 1954 a zúčastnili se jich všichni oprávnění voliči. Pro kandidáty do národního výboru hlasovalo 225 voličů, proti bylo 55 voličů. Rozložení nesouhlasných hlasů bylo různé podle volebních obvodů, z čehož lze usuzovat na osobní motivaci. Do okresního národního výboru byl zvolen Antonín Jurčík, soukromý zemědělec, který získal 224 hlasy, do KNV byl zvolen Vladislav Baroš. Předsedou místního národního výboru se stal Antonín Ambroz, tajemníkem Ladislav Mlčúch a členem rady Jan Hajdúch. Výrazným mezníkem byly volby proto, že ukázaly politický pohyb v obci, vedly k přeskupení vedoucí složky obce a výrazně také charakterizovaly vývoj ve vztahu k rozvoji družstevní myšlenky.

V roce 1954 došlo k dalšímu významnému rozvoji práce JZD. Přes oslabení členské základny se dále výrazněji prosazovaly principy skutečné zemědělské velkovýroby. Po provedené adaptaci stodol přistoupilo JZD k výstavbě družstevního kráviná. Žňové práce se opět prováděly kombajny. V plnění dodávkových povinností dosáhlo JZD pěkného úspěchu, když dodávky obilovin splnilo na 133 0/0, dodávku hroznů na 120 0/0 a masa dokonce na 165 0/0. Hodnota pracovní jednotky byla plánována na 18,- Kčs. Do družstva vstoupilo šest nových členů s 15 ha půdy. V roce 1954 je možno také zaznamenat jistou migraci, když se v rámci dosídlování pohraničí na usedlosti, které byly nákladem státu upraveny, přistěhovaly čtyři rodiny. Tři z nich se však v témže roce odstěhovaly.

Léta 1954 až 1958 jsou obdobím, kdy došlo k zásadním změnám v Horních

Věstonicích. Stále výrazněji se prosazovala družstevní zemědělská velkovýroba, což se projevilo především v hospodářských výsledcích. Tak v roce 1955 splnilo JZD své dodávkové povinnosti v obilovinách na 191 %, dodávky masa na 207 %. Pracovní jednotka dosáhla hodnoty 17,50 Kčs, hodnota naturálií na jednu pracovní jednotku činila 4,95 Kčs. Do družstva vstoupilo 6 nových členů, většinou rodinných příslušníků členů JZD. Pokračovala výstavba kravína, byla vybudována silážní jáma. V roce 1956 vstoupili do JZD 32 zemědělci s 52 ha půdy. Dodávkové povinnosti byly splněny v obilninách na 280 %, v masu na 209 % a dodávka hroznů byla splněna na 129 %. Hodnota pracovní jednotky stoupla včetně naturálií na 25,- Kčs. Socializační proces v zemědělství byl v Horních Věstonicích završen v roce 1958, kdy vstoupili do JZD poslední čtyři soukromě hospodařící zemědělci. Rostoucí ekonomickou silu místního JZD charakterizuje pracovní jednotka ve výši 23,- Kčs kromě naturálií. Kromě toho bylo družstevníkům vyplaceno na odměnách celkem 344 224,- Kčs. V roce 1958 se mohlo družstvo pochlubit svým hospodářstvím prvním zahraničním návštěvníkům. Byli jimi sovětské turisté, kteří navštívili Horní Věstonice 12. července 1958. Prohlédli si hospodářské zařízení družstva, večer se zúčastnili společné veselice družby. Rozvíjela se také družba s JZD Letničie na okrese Skalica. Došlo ke vzájemné výměně delegací družstevníků, k navázání pracovních kontaktů a výměně zkušeností.

Zlepšily se také možnosti kulturního vyžití obyvatel obce. Do roku 1955 dojíždělo do obce pouze pojezdové kino. Za přispění státního filmu bylo zde v roce 1955 zřízeno stálé kino, které bylo slavnostně otevřeno 19. března 1955. Jaký zájem byl o film, o tom svědčí 124 odehraných představení, jichž se zúčastnilo 8607 diváků. S příchodem nového učitele Františka Benedikta podařilo se oživit činnost místního ČSM. Významnou posilou, zejména pro práci místního pěveckého kroužku, byl příchod ředitelky mateřské školy Miroslavy Keprtové, členky Vachova sboru moravských učitelek. Aktivně pracoval také místní požární sbor, který vytvořil žákovské družstvo a předvedl 8. července 1955 za účasti sborů z okolních obcí ukázkové cvičení. Podařilo se také najít více vyhovující prostory pro mateřskou školu, která byla přemístěna do nově adaptovaného domu čís. 95. Místní národní výbor se snažil potlačit stále střídání členů pedagogického sboru místní školy tím, že zahájil adaptaci domu pro ženatého učitele.

V květnu roku 1957 byly provedeny volby do národních výborů. Na rozdíl od voleb v roce 1954 měly manifestační charakter, o čemž svědčí i skutečnost, že všichni voliči odvolili během dopoledne. Novým předsedou národního výboru byl zvolen František Jurásek, tajemníkem Josef Zelinka, předsedou zemědělské komise Antonín Husták. V roce 1957 byl zvolen předsedou JZD Josef Šťastný. Došlo k prohloubené spolupráci se Státní traktorovou stanicí. Hodnota pracovní jednotky dosáhla 21,- Kčs.

Kulturní život v obci byl ovlivňován místním kinem, které hrálo ročně kolem 175 představení, jejichž návštěva se pohybovala kolem 15 500 diváků. Zvýšená aktivita místní organizace ČSM se projevila nastudováním divadelní hry Slamník. V roce 1958 došlo k přečíslování domů. Od tohoto roku měla obec 142 popisných čísel (viz kap. V, příloha 1). Při nové evidenci se ukázalo, že budovy, které nejsou od roku 1945 udržovány, velmi chátrají, proto bylo v roce 1959 opraveno 55 domů; velmi zchátralé budovy, celkem 17, byly strženy.

V roce 1959 se dále pokračovalo v rozšiřování vodovodní sítě, tentokrát v dolní části obce. Odstranil se tím nejen nedostatek pitné vody, ale byly postaveny i hydranty pro případ požáru.

Ukázali jsme již na několika místech, jak příznakem vkořeňování obyvatel do nového prostředí byl stále narůstající počet dětí, které se narodily již v Horních Věstonicích. Mezi společenskými akcemi, které se v obci odehrávaly, se významnou příležitostí v roce 1959 stal Mezinárodní den žen. Matkám, které vychovaly nejméně 5 dětí, byl udělen odznak matčství. Dostalo jej celkem pět matek, za výchovu 5–8

děti. V obci, která měla v roce 1959 celkem 573 obyvatel, z nichž nejstaršímu bylo 83 let, se narodila 10 dětí. O podmínky pro výchovu nové generace se národní výbor postaral generální opravou mateřské školy. Protože rok 1959 byl špatným rokem pro vinice, dosáhla hodnota pracovní jednotky v JZD jen výše 10,18 Kčs. Kulturní aktivita, udržovaná dosud kinem, byla rozšířena o inscenaci hry Pasekáři, kterou uvedli místní ochotníci. Do kulturního života se zapojila i místní organizace ČSM, která připravila estrádu, kritizující některé nedostatky v obci. Do kulturního života vesnice vstoupil v tomto roce také nový prvek: prvních 22 rodin si pořídilo televizní přijímače.

Protože hned na počátku roku 1960 odstoupil dosavadní předseda MNV František Jurásek, bylo potřeba vybrat doplňovací volby. Novým předsedou byl zvolen Vladislav Koudelík. Volby do národního výboru se konaly 12. června 1960. Jednotná kandidátka byla zvolena drtivou většinou hlasů, přičemž Horní Věstonice ukončily volby jako třetí v okrese. Předsedou MNV byl zvolen znovu Vladislav Koudelík, tajemníkem Ladislav Mlčůch.

V roce 1960 došlo k významné změně v hospodaření JZD. Po zrušení Státní traktorové stanice (v Horních Věstonicích měla středisko na Nové hospodě), začalo JZD hospodařit vlastní mechanizací, kterou doplnilo nákupem strojů z STS. Družstvo hospodařilo na 627 ha a mělo 160 členů. Pracovní jednotka dosáhla hodnoty 17,19 Kčs. Začala se také výrazněji rozvíjet kulturní aktivita v JZD. Byl uspořádán zájezd do jižních Čech a na divadelní představení do Brna. Začalo se s vydáváním nástěnných novin Zrcadlo obce. Zásluhou mládežnické organizace došlo k rozvinutí některých tradičních forem zábavy, jako hodů a fašanku. V obci rozvíjela činnost místní lidová knihovna. Celostátní spartakiády v roce 1960 se zúčastnilo 13 cvičenců. Škola uspořádala tělovýchovné vystoupení žáků.

Úspěšnou činnost rozvíjela místní organizace Československého červeného kříže, která pomáhala i při řešení některých hygienických problémů obce. Byla zřízena poradna pro matky s dětmi. V r. 1960 pokračovaly úpravy v obci, které navázaly na úpravy z roku 1959. Šlo především o hlavní silnici a mateřskou školu. Přistoupilo se k poměrně rozsáhlým úpravám soukromých domů (výměna oken, dveří, přestavba už nepotřebných hospodářských budov). Podstatnou úpravou prošel také interiér všech usedlostí.

Šedesátá léta jsou ve vývoji obce charakterizována řadou společných rysů. Za hlavní považujeme, že stále výraznější komponentou všeho společenského dění se stává JZD. To se projevuje především tím, že hospodářská, ale také sociální a kulturní činnost v obci se soustřeďuje kolem něj. Důvod není jen v tradičním zemědělském charakteru obce, ale především v tom, že dále se upevňující hospodářství obce vede k proměně úloh jednotlivých společenských institucí, i samotného místního národního výboru a že život občanské pospolitosti je stále výrazněji ovlivňován novým způsobem práce. Toto období se vyznačuje i stabilizací obyvatelstva. Na tom nic nemění skutečnost, že v polovině šedesátých let formou dosídlování pohraničí dochází k dalšímu zvýšení počtu obyvatel obce. Již z dříve uvedených skutečností je zřejmé, že po roce 1960, kdy vrcholí vlna odchodů, či přesněji návratů do vnitrozemí, nebo alespoň pokusů o ně, došlo k ustálení situace. Obyvatelé obce opravují a upravují svoje domy, výrazně stoupla aktivita při společné práci v akci Z, rozvinula se i kulturní činnost za stále výraznější pomoci JZD. Rozšiřují se formy společenského života, zlepšují se životní podmínky otevřením samoobsluhy potravinářským zbožím, zřizováním provozoven služeb apod. Rozvinula se činnost sboru pro občanské záležitosti a také tělovýchovná činnost. To vše vyznačovalo novou kvalitu společenského života. Nová skutečnost je charakterizována i politickou stabilitou. Na rozdíl od předchozího období dochází ke změně ve složení MNV jen v roce 1963, kdy odstoupili čtyři členové národního výboru. Byl to výraz odlišnosti od jiných oblastí, přesto však sžití nového celku je zřejmé. Ruku v ruce s ustálením forem společenského života stoupal

blahobyt v obci, charakterizovaný především zvýšením standardu bydlení, ale také narůstáním motorizace a konec konců i zvýšenými potřebami kulturními. Lze to dokumentovat na bohaté zájezdové činnosti.

V šedesátých letech došlo k výraznému zlepšení v hospodaření družstva, po té, kdy se do čela dostává vysokoškolsky vzdělaný odborník ing. Kovář. Narůstající potřeby vyvolaly v život některé akce, které jsou dalším dokladem rozvoje obce (například dobudování vodovodu a oprava dosavadních zdroje vody v souvislosti se zvýšenou spotřebou vody po modernizaci bydlení, budování koupelen apod.; v roce 1966 došlo k vybudování vodojemu).

Hospodářství JZD bylo dále zlepšeno zřízením střediska živočišné výroby. Družstvo přistoupilo také k plánovitě výsadbě nových vinic. Spolu s rozvojem družstevního vinařství narůstaly také důchody družstva. Se zvětšením dotací do fondů bylo možné rozšířit sociální pomoc JZD. Od sklonku šedesátých let poskytovalo družstvo novomanželské příspěvky, udělovalo sociální pomoc důchodcům. JZD pořádalo řadu zájezdů do zahraničí (NDR, Jugoslávie, Rakousko).

Není možné však pominout ani takové faktory, jako byl kupříkladu v tomto vinorodém kraji alkoholismus, který začal narůstat zvláště mezi mládeží, jak o tom svědčí agenda komise pro veřejný pořádek.

Zkouškou politické stability prošly Horní Věstonice, tak jako jiná místa v pohraničí, v roce 1968. Krizový vývoj společnosti dolehl do obce těmi formami, jaké známe odjinud, zejména sdělovacími prostředky. Dobré vysvědčení stability situace dává skutečnost, že JZD nejen nebylo oslabeno, ale naopak stalo se významným konzolidujícím faktorem. Bylo na vysoké úrovni, což se projevovalo tím, že mělo vyspělou techniku, že se úspěšně rozvíjelo družstevní vinařství. Obec se ukázala jako ryze socialistická. Přes odlišnost stranické příslušnosti všichni členové zaujíмали pevná socialistická stanoviska. Nikde se ani neobjevila myšlenka návratu k soukromému hospodaření. Konzolidace politického života v obci byla proto snažší než ve vnitrozemí.

Hospodaření JZD v roce 1969 charakterizuje skutečnost, že pracovní jednotka dosáhla výše 27,- Kčs. Družstvo poskytlo několik novomanželských příspěvků po 6000 Kčs, uspořádalo několik zahraničních zájezdů a stále pravidelněji organizovalo zájezdy na divadelní představení do Brna.

Společenský život v obci byl obohacen Dnem dětských radovánek. Začala narůstat sportovní aktivita, byl zřízen oddíl kopané, který měl dvě mužstva. Centrem společenského života se stala opravená budova místního národního výboru, kde kromě úřadoven byla zřízena zasedací síň, sál s přísálím a promítací kabinou, klubovna mládeže, provozovna holičských a kadeřnických služeb a pohostinství. Členitost společenského života je patrna na zastoupení v národním výboru. Ukazují to zvláště výsledky voleb z roku 1971. Byli zvoleni kandidáti Svazu žen, Socialistického svazu mládeže, Svazu družstevních rolníků, Svazarmu, Lidového mysliveckého sdružení, Svazu československo-sovětského přátelství, Svazu požární ochrany, Československého svazu tělesné výchovy, Svazu chovatelů drobného hospodářského zvířectva. Volby demonstrovaly angažovaný postoj k politice KSČ. Neúčast na volbách byla nepatrná. Horní Věstonice se staly postupně důležitým centrem horolezeckých srazů, které byly pořádány od počátku sedmdesátých let. Dobrá myšlenka formou sportovní aktivity oživit život v obci a udělat z ní středisko horolezeckých srazů doznala úhony, když byla spojena s představou některých jedinců o využití místních vinných sklepů. Tak se začaly srazů zučastňovat i nečlenové horolezeckých organizací a po velkých nepřístupnostech bylo od organizování dalších srazů upuštěno.

V sedmdesátých letech byl vývoj obce nejvíce ovlivňován kvalitativními změnami, ke kterým docházelo v zemědělství, a to přechodem na skutečnou velkovýrobu. Byly vytvořeny nejen všechny technické, ale také politické předpoklady, aby bylo možné dále rozvinout dosažené úspěchy. V Horních Věstonicích šlo o to navázat na

ony dobré výsledky, které jsme již připomněly, a které se staly stabilizujícím faktorem i politické situace. Nebylo však dost dobře možné využít moderní mechanizace, moderních technologií v rozměrech JZD, které mělo necelých 700 ha půdy (třebaže údaj je poněkud zkršlován tím, že jde o vinařskou oblast), jejichž nezbytnost byla ovlivněna i stále se zmenšující základnou pracovních sil. V rámci celostátní linie slučování JZD byla projednávána i otázka sloučení JZD v Horních Věstonicích s JZD v okolí obce. Tak bylo v roce 1973 navrženo, aby sloučené JZD bylo vytvořeno z JZD Horní Věstonice, Perná a Bavyry. Tento návrh se však nepodařilo prosadit, protože šlo o spojení družstev s rozdílnou úrovní hospodaření. Členové místního JZD se domnívali, že by byli hospodářsky poškozeni. K novému jednání došlo o rok později. Dne 12. listopadu 1974 při výjezdním zasedání bylo rozhodnuto, že JZD v Horních Věstonicích bude sloučeno s družstvy Dolní Věstonice, Pavlov a Milovice a že nové JZD ponese název Pálava. Původně se uvažovalo i o připojení JZD Perná. Nakonec se však od toho upustilo. Sloučené JZD Pálava začalo společně hospodařit od roku 1975. Předsedou se stal dosavadní předseda družstva v Pavlově Jaromír Sasínek. Sloučením se vytvořil nejen větší půdní fond, který mohl být obděláván moderní technikou, ale zlepšily se také sociální podmínky. Výstavbou vodního díla Nové mlýny byly vytvořeny nové předpoklady pro rozvoj moderní, intenzivní zemědělské velkovýroby. [13]

[14] Výrazné změny však nenastaly jen v oblasti zemědělství. Došlo, za vydatné pomoci občanů, k poměrně rozsáhlé úpravě vozovky v obci, byla provedena kanalizace. Pokračovala výstavba rodinných domků, občané stále více začali modernizovat dosavadní domy (výměna oken, obnova fasád apod.). V roce 1974 byla opravena již většina uscdlostí. Veškeré akce, ať už šlo o úpravu veřejných prostranství, či údržbu parku kolem pomníku osvobození nebo hřbitova, byly prováděny formou socialistických závazků jednotlivých společenských organizací v obci. Správa památkové péče zajistila opravu místního kostela (v báni věže byly nalezeny staré dokumenty).

Změna zaznamenalo i školství. V místní škole se vyučuje jen pro první ročník, žáci druhého ročníku dojíždějí do Strachotína, žáci ostatních ročníků do Dolních Věstonic.

V polovině sedmdesátých let začal rozvíjet v obci svou práci sbor pro občanské záležitosti, který zpočátku organizoval vítání nových občánků do života. Jeho předsedkyní se stala tehdejší ředitelka místní školy Zlatislava Krůzová. Z jejího podnětu byl při sboru zřízen národopisný kroužek, jehož členy se stalo nejen 16 občanů Horních Věstonic, ale později i obyvatelé Pavlova. Kroužek si pořídil vlastním nákladem kyjovské kroje. Od svého počátku vyvíjí intenzivní činnost, a to nejen v rámci obce a okresu. Soubor se účastnil národních dožinek v Praze, kde šel dokonce v čele

průvodu Jihomoravského kraje, vystupuje na různých národopisných slavnostech. Při kroužku byla vytvořena i dětská krojovaná skupina. [15]

Pilířem společenského vývoje v obci je nadále místní organizace KSČ. Inicijativní činnost vyvíjejí společenské organizace, mezi nimi zvláště pionýrský oddíl a oddíl jisker na místní škole.

Na třiceti pěti letech nového života vesnice Horních Věstonic se podíleli lidé, kteří dobrovolně přišli do pohraniční obce založit novou existenci, zbavit se staré bídy a za podmínek současníkům někdy těžko představitelných podílet se na obnově mírového života naší republiky. Vylíčené události mohou se zdát nezúčastněnými svědky, pouhými milníky, které rytmezují život generace, která dnes obhlíží své dílo. Nejen jejich následnost, ale hlavně jejich věčná vazba však ukazuje, že nejde jen o milníky, že jde o doklady zrodu nového lepšího života. Života, který se po osvobození rodil za komplikovanějších podmínek, než v kterékoliv jiné části osvobozené republiky. Sám výchozí rámec, jehož jsme si mohli všimnout jen v nejhrubších rysech, předznamenával podobu zápasu, který v kolektivu, jenž se teprve vytvářel, vyznačoval se některými zvláštnostmi. Ostatně to je podstatně důležitá záležitost, jejíž analýze může právě historik možnostmi svých metod hodně přispět. Jiné vědní disciplíny mají možná preciznější metody, zvláštností historikova přínosu je však postižení celosti

[16] procesu ve všech jeho vrstvách, stejně jako pozornost oněm zvláštnostem, přes něž se projevuje obecné.

V tom je také smysl práce, která se zabývala malou obcí, jež navíc zcela vyměnila své obyvatele v období necelých čtyř desítek let. Sledování společenského dění snad napomohlo pochopit, v čem byla obtížnost, ale dialekticky chápáno také velikost všech proměn, které je možné sledovat v Horních Věstonicích po roce 1945. Úrodná, vinorodá oblast přitahovala pozornost těch, kteří na chudých políčkách kopanic, přes ukrutnou dřinu stěží obhajovali holé živobytí, stejně jako těch, kteří jako hořeři či námezdní dělníci těžce dělali na velkých hospodářstvích bohatých sedláků v úrodných nížinách. Velkorysý program agrární politiky, tak jak byl načrtnut již v Košickém vládním programu, měl být v konkrétních podmínkách jihomoravského pohraničí naplňován prací těch, kteří osidlovali někdejší německá území z pohnutek, jež nebyly všem novým osidlencům identické, takže ve válkou postižené obci začínal společný život kolektivu tvořeného osobami nejen různých letor, ale také různých sociálních zkušeností, životních postojů, osob rozdílného světového názoru. Relativní sociální rovnost nastolená principem přidělování půdy, principem důsledně vycházejícím z požadavku vytváření správné sociální struktury v nově osidlovaných oblastech, vedla k tomu, že sociální rozpory, jež v jiných oblastech záhy dostávaly podobu rozporů politických, byly málo znatelné a v souladu s celkovým politickým

[58]

klimatem po květnu 1945 vedly k výrazné politické homogenosti nově osídlené obce. Časté střídání politických správních orgánů v počátečním období je s tímto konstatováním v rozporu jen zdánlivě, postihuje totiž právě onu složku lidské osobnosti, která není vyjádřitelná jen politickými postoji. [17]

Poučné je právě na příkladu malé obce sledování těch politických změn, jež tvoří obsah širokého rámce národní a demokratické revoluce. Složitost vývoje se ukáže právě v době, kdy se podstatně měnila agrární politika do své socialistické podoby, a kdy se dostaly do dočasného rozporu dosavadní postoje, svazované stálým zápasem o nuznou existenci, s obrovským prostorem, který otevíraly i před obyvateli Horních Věstonic socialistické změny. Póly dialektiky tohoto vztahu představují těžké, na oběti bohaté začátky socialistických přeměn a dnešní život zámožné, další směle plány rozvíjející socialistické vesnice.

